

## Zárszó

Tisztelt Kollégák, Kedves Vendégeink!

Konferenciánk a záró szakaszához érkezett, ami természetesen nem valamiféle összefoglalást jelent, hiszen hogyan is lehetne ennyire szerteágazó tematikát összefoglalni! A zárszó alkalmat ad arra, hogy a hazai ruszisztika, a magyar orosz és a magyar–szovjet kapcsolatok történeti vizsgálatának tükrében néhány problémára felhívjam a figyelmet.

Mindenekelőtt azonban köszönetet kell mondanom az egyetem és a kar vezetésének azért, hogy Központunk évtizedes történetének megértették a jelentőségét, és remélhetőleg jövőbeni támogatásukat is komoly tudományos eredményekkel háláljuk majd meg.

A magyar–orosz és a magyar–szovjet kapcsolatok történetének megvan a maga hagyománya, amelyben tükröződik minden korszak sajátossága. Az államszocialista korszakban a két ország bonyolult, a nagyhatalmi kényszert is magában foglaló viszonyrendszerét általában a „testvéri”, az „internacionalista”, a „kölcsonösen előnyös kapcsolatok” fogalmaival volt szabad leírni. Napjainkban új „hivatalosság” rajzolódik ki, amit konferenciánk egyes előadásai és hozzászólásai hol pozitíve, hol kritikailag támasztottak alá. Az írói leleményektől az egykori ellenzéki harcosok ideológiai-politikai terminológiájáig sokféle fogalom bekerült a tudományos vizsgálódások „tárházába” is. Így kerül be a Szovjetunió és szövetségeseinek viszonya a „politikai hűbéresség” fogalma alá, a „birodalom”, „birodalmi” fogalma a 80-as évek politikai terminológiájából, vagy a „Gonosz birodalma” fogalom, melyet – még emlékszünk talán – Reagan konzervatív amerikai elnök „dobott be” a köztudatba, s mára már a liberális historiográfiában is meghonosodott, nem éppen a tudomány dicsőségére.

Konferenciánknak – s ezt örömmel jegyzem meg – nemcsak a szaktudományos, az új tényeket bemutató törekvései voltak izgalmasak, noha tudjuk, hogy mindig az új tények feltárása az, ami a történettudományt, a történetírást érdekessé teszi, továbbviszi. Annál nincsen fontosabb, mint hogy minél differenciáltabb képet, minél gazdagabb ismereteket adjunk a történelmi folyamatokról. Mindezzel összefüggésben meglepő és örömteli volt, hogy az előadók és a hozzászólók többsége az orosz, illetve szovjet történelemre, az orosz–magyar, illetve szovjet–magyar kapcsolatok történetére vonatkozóan egyúttal lándzsát tört a differenciáltabb fogalomhasználat mellett, és többen is a történetírás „depolitizálása”

mellett érveltek. Különösen fontos ez egy olyan korszakban, amely, másképpen ugyan, mint régen, de – a történetírást megint a politika szolgálatlánnyá akarja süllyeszteni.

Egyértelművé vált – legalábbis itt, a konferenciateremben –, hogy a legújabb fejlődési fokot, a kelet-európai rendszerváltás fejleményeit vizsgálva sem szabad a nyugat-európai, általában a nyugati centrumfejlődés fogalmait, fejlődési struktúraformáit mechanikusan rávetíteni az orosz vagy szovjet, illetve a kelet-európai fejlődésre. S noha az előadók nyilván nem egyformán ítélték meg az államszocialista fejlődés jellegzetességeit, teljesítményét és a szovjet kapcsolatoknak a magyar történelemben játszott szerepét, de senki nem tagadta: fel kell adni az államszocialista fejlődés áltudományos „kriminalizálását”, a régi, igénytelen fogalmi hálót, mint például a „demokrácia – diktatúra” fogalmi pár ellenkező előjelű alkalmazását.

A leegyszerűsítő fogalomhasználat nem egyszerűen elszegényíti a történelem ábrázolását, hanem kvázi megszünteti az egyes fejlődési szakaszok közötti minőségi különbségeket. Helyesen mutattak rá előadók és a hozzászólók, hogy mind a magyar, mind a szovjet történelemben az egyes szakaszok között szinte „rendszerváltásnyi” különbségek lehetnek.

Bár a XX. századot megelőző korszakokkal foglalkozó referátumokkal kapcsolatban nem mernék értékelő megjegyzést tenni, de a kutatás egyik új tendenciájára feltétlenül ráirányítanám a figyelmet. A jelentéktelennek látszó események feltárására tett kísérleteket is az jellemzi, hogy ezeket a referálók igyekeztek szélességében és mélységében is a megfelelő történeti kontextusba állítani, a cseppben igyekeztek feltárni a tenger sajátosságait. Erre bizony szükség van, ha arra gondolunk, hogy itthon még komolynak látszó történeti munkákban is előfordul, hogy szovjet vagy orosz történeti problémákat úgy igyekeznek megoldani egyes kollégák, hogy feltételezik: az orosz nyelv tudására sincs szükség, nemhogy az orosz-szovjet történeti források komoly és elfogulatlan elemzésére.

Jó üzenet volt ez a konferencia az ELTE Ruszisztikai Központ létrejöttének tizedik évfordulóján, mert újabb problémakörökre, új kiadványok szükségességére hívta fel a figyelmet, vagyis arra, hogy az a történelmi térség, amellyel foglalkozunk, nemcsak fennmaradt, fennmarad, hanem új gondolatok, új elemzési irányok, mindenekelőtt az oroszországi historiográfiai kutatások megismertetésére, elmélyítésére ösztönöz, amiről a magyarországi történetírásnak is érdemes lenne tudomást vennie.

*Krausz Tamás*  
*egyetemi tanár, a Kelet-Európa Története tanszék vezetője*